HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

16 martie 2010 *

În cauza C-325/08,

având ca obiect o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulată în temeiul articolului 234 CE de Cour de cassation (Franța), prin decizia din 9 iulie 2008, primită de Curte la 17 iulie 2008, în procedura

Olympique Lyonnais SASP

împotriva

Olivier Bernard,

Newcastle UFC,

* Limba de procedură: franceza.

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnul V. Skouris, președinte, domnul K. Lenaerts și doamna P. Lindh, președinți de cameră, domnii C. W. A. Timmermans, A. Rosas, P. Kūris, E. Juhász, A. Borg Barthet și M. Ilešič (raportor), judecători,

avocat general: doamna E. Sharpston,
grefier: domnul M.-A. Gaudissart, șef de unitate,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 5 mai 2009,

luând în considerare observațiile prezentate:

— pentru Olympique Lyonnais SASP, de J.-J. Gatineau, avocat;

— pentru Newcastle UFC, de SCP Celice-Blancpain-Soltner, avocats;

— pentru guvernul francez, de domnul G. de Bergues și de doamna A. Czubinski, în calitate de agenți;

— pentru guvernul italian, de doamna I. Bruni, în calitate de agent, asistată de domnul D. Del Gaizo, avvocato dello Stato;

— pentru guvernul olandez, de doamna C. M. Wissels și de domnul M. de Grave, în calitate de agenți;

— pentru guvernul Regatului Unit, de domnul S. Ossowski, în calitate de agent, asistat de doamna D. J. Rhee, barrister;

— pentru Comisia Comunităților Europene, de domnii M. Van Hoof și G. Rozet, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 16 iulie 2009,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare privește interpretarea articolului 39 CE.

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Olympique Lyonnais SASP (denumită în continuare „Olympique Lyonnais”), pe de o parte, și domnul Bernard, jucător de fotbal profesionist, precum și Newcastle UFC, club supus dreptului englez, pe de altă parte, în legătură cu plata de către aceștia din urmă de daune interese ca urmare a faptului că domnul Bernard ar fi pus capăt în mod unilateral angajamentelor sale care decurg din articolul 23 din charte du football professionnel (Carta fotbalului profesionist) pentru sezonul 1997-1998 a Federației Franceze de Fotbal (denumită în continuare „carta”).

Cadrul juridic

Dreptul național

3 La data faptelor din acțiunea principală, activitatea profesională a jucătorilor de fotbal era reglementată în Franța prin cartă, care prezenta caracterul unei convenții colective. Titlul III capitolul IV din aceasta se referea la categoria jucătorilor „espoir" („speranță"), și anume jucători cu vârsta cuprinsă între 16 și 22 de ani, care erau angajați, în cadrul unui contract pe durată determinată, de un club profesionist ca jucători în formare.

4 Carta obliga jucătorul „speranță", în cazul în care clubul care îl formase impunea acest lucru, să semneze, la încheierea formării, primul său contract de jucător profesionist cu acest club. În această privință, articolul 23 din cartă, în versiunea aplicabilă situației de fapt din acțiunea principală, prevedea:

„[…]

La expirarea normală a contractului [de jucător «speranță»], clubul are dreptul să impună celeilalte părți semnarea unui contract de jucător profesionist.

[…]"

5 Carta nu conținea un sistem de despăgubire a clubului formator în cazul în care un jucător aflat la încheierea formării refuza să semneze un contract de jucător profesionist cu acest club.

6 Într-un astfel de caz, clubul formator dispunea totuși de posibilitatea de a formula o acțiune împotriva jucătorului „speranță", în temeiul articolului L. 122-3-8 din Codul muncii francez (code du travail français), pentru neîndeplinirea obligațiilor contractuale care decurg din articolul 23 din cartă, în vederea obligării respectivului jucător la plata de daune interese. Acest articol L. 122-3-8, în versiunea aplicabilă faptelor din acțiunea principală, prevedea:

„Cu excepția acordului părților, contractul pe durată determinată nu poate înceta înaintea termenului decât în caz de abatere gravă sau de forță majoră.

[…]

Încălcarea acestor dispoziții de către salariat dă angajatorului dreptul la obținerea de daune interese corespunzătoare prejudiciului suferit."

Acțiunea principală și întrebările preliminare

7 În cursul anului 1997, domnul Bernard a încheiat un contract de jucător „speranță" pentru trei sezoane cu Olympique Lyonnais, în vigoare începând cu data de 1 iulie 1997.

8 Înainte de expirarea acestui contract, Olympique Lyonnais i-a propus domnului Bernard semnarea unui contract de jucător profesionist cu o durată de un an începând cu 1 iulie 2000.

9 Domnul Bernard a refuzat să semneze contractul menționat și a încheiat, în luna august 2000, un contract de jucător profesionist cu Newcastle UFC.

10 Aflând despre acest contract, Olympique Lyonnais a formulat o acțiune împotriva domnului Bernard în fața conseil de prud'hommes din Lyon, urmărind obligarea acestuia la plata de daune interese în solidar cu Newcastle UFC. Suma pretinsă se ridica la 53 357,16 euro, corespunzând, potrivit deciziei de trimitere, unui cuantum echivalent cu remunerația pe care domnul Bernard ar fi primit-o timp de un an dacă ar fi semnat contractul propus de Olympique Lyonnais.

11 Conseil de prud'hommes din Lyon a considerat că domnul Bernard a pus capăt în mod unilateral contractului și l-a obligat pe acesta, în solidar cu Newcastle UFC, la plata către Olympique Lyonnais a unor daune interese în cuantum de 22 867,35 euro.

12 Cour d'appel (Curtea de Apel) din Lyon a infirmat această hotărâre. Aceasta a considerat, în esență, că obligația unui jucător aflat la încheierea formării de a semna un contract de jucător profesionist cu clubul formator implică și interdicția corelativă impusă acestui jucător de a semna un astfel de contract cu un club din alt stat membru, ceea ce ar constitui o încălcare a articolului 39 CE.

13 Olympique Lyonnais a declarat recurs împotriva hotărârii pronunțate de cour d'appel din Lyon.

14 Cour de cassation (Curtea de Casație) consideră că, deși articolul 23 din cartă nu îi interzicea în mod formal unui tânăr jucător să încheie un contract de jucător profesionist cu un club din alt stat membru, această dispoziție îl împiedica sau îl descuraja să încheie un astfel de contract, în măsura în care încălcarea acestei dispoziții putea determina obligarea la plata de daune interese.

15 Cour de cassation subliniază că acțiunea principală prezintă o dificultate de interpretare a articolului 39 CE, întrucât ridică problema dacă o astfel de restricție poate fi justificată de obiectivul constând în încurajarea recrutării și a formării tinerilor jucători de fotbal profesionist care reiese din Hotărârea din 15 decembrie 1995, Bosman (C-415/93, Rec., p. I-4921).

16 În aceste condiții, Cour de cassation a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) […] [P]rincipiul liberei circulații a lucrătorilor prevăzut la articolul [39 CE] se opune unei dispoziții de drept național în temeiul căreia un jucător «speranță» care semnează, la sfârșitul perioadei sale de formare, un contract de jucător profesionist cu un club din alt stat membru al Uniunii Europene poate fi obligat la plata de daune interese?

2) [Î]n cazul unui răspuns afirmativ, […] necesitatea de a încuraja recrutarea și formarea tinerilor jucători profesioniști constituie un obiectiv legitim sau un motiv imperativ de interes general de natură să justifice o astfel de restricție?”

Cu privire la întrebările preliminare

17 Prin intermediul întrebărilor formulate, care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă un sistem, potrivit căruia un jucător „speranță" poate fi obligat la plata de daune interese în cazul în care nu semnează, la sfârșitul perioadei sale de formare, un contract de jucător profesionist cu clubul care l-a format, ci cu un club din alt stat membru, constituie o restricție în sensul articolului 45 TFUE și, în caz afirmativ, dacă aceasta este justificată de necesitatea de a încuraja recrutarea și formarea tinerilor jucători.

Observațiile prezentate Curții

18 În opinia Olympique Lyonnais, articolul 23 din cartă nu constituie un obstacol în calea liberei circulații efective a jucătorului „speranță", din moment ce acesta poate, cu singura condiție de a plăti o despăgubire fostului său club, să semneze în mod liber un contract de jucător profesionist cu un club din alt stat membru.

19 Dimpotrivă, Newcastle UFC, guvernele francez, italian, olandez și guvernul Regatului Unit, precum și Comisia Comunităților Europene susțin că un regim precum cel în cauză în acțiunea principală constituie o restricție privind libera circulație a lucrătorilor care este, în principiu, interzisă.

20 În cazul în care s-ar hotărî că articolul 23 din cartă constituie un obstacol în calea liberei circulații a jucătorului „speranță", Olympique Lyonnais consideră, întemeindu-se pe Hotărârea Bosman, citată anterior, că această dispoziție se justifică prin necesitatea de a încuraja recrutarea și formarea tinerilor jucători, în măsura în care unicul său obiectiv este acela de a permite clubului formator să recupereze cheltuielile de formare pe care le-a efectuat.

21 În schimb, Newcastle UFC susține că Hotărârea Bosman, citată anterior, a asimilat în mod clar orice „compensație de formare" unei restricții incompatibile cu principiul liberei circulații a lucrătorilor, dat fiind că recrutarea și formarea tinerilor jucători nu constituie un motiv imperativ de interes general de natură să justifice o astfel de restricție. Pe de altă parte, Newcastle UFC susține că, în cadrul sistemului în cauză în acțiunea principală, daunele interese sunt stabilite potrivit unor criterii arbitrare, care nu sunt cunoscute în avans.

22 Guvernele francez, italian, olandez și guvernul Regatului Unit, precum și Comisia susțin că faptul de a încuraja recrutarea și formarea tinerilor jucători de fotbal constituie, potrivit Hotărârii Bosman, citată anterior, un obiectiv legitim.

23 Guvernul francez arată însă că, în cadrul sistemului în cauză în acțiunea principală, daunele interese pe care le putea pretinde clubul formator nu erau calculate în raport cu costurile de formare suportate, ci în raport cu prejudiciul suferit de acest club. Un astfel de sistem nu răspunde, potrivit guvernului menționat, precum și potrivit guvernului Regatului Unit, cerinței proporționalității.

24 Guvernul italian apreciază că se poate considera că un sistem de compensații constituie o măsură proporțională pentru atingerea obiectivului care constă în încurajarea recrutării și a formării tinerilor jucători în măsura în care compensația este stabilită pe baza unor parametri bine definiți și este calculată în funcție de sarcina suportată de clubul formator. Acest guvern subliniază că posibilitatea de a pretinde o „compensație de formare" prezintă o importanță deosebită în special pentru cluburile mici, care dispun de o structură și de un buget restrânse.

25 Pe de altă parte, guvernele francez, italian și guvernul Regatului Unit, precum și Comisia fac trimitere la regulamentul Fédération internationale de football association (FIFA) privind statutul și transferul jucătorilor, intrat în vigoare în cursul anului 2001, așadar, la o dată ulterioară celei a faptelor din acțiunea principală. Acest regulament prevede dispoziții privind calculul „compensațiilor de formare" ce se aplică situațiilor

în care un jucător aflat la încheierea formării într-un club dintr-un stat membru semnează un contract de jucător profesionist cu un club din alt stat membru. Potrivit guvernului francez și guvernului Regatului Unit, precum și potrivit Comisiei, aceste dispoziții sunt conforme principiului proporționalității.

26 Guvernul olandez arată, la modul mai general, că există motive de interes general, legate de obiective de formare, care pot justifica o reglementare potrivit căreia un angajator care asigură o formare unui lucrător este îndreptățit să îi solicite acestui lucrător să rămână în serviciul său ori, dacă îl părăsește, să îi plătească daune interese. Acest guvern consideră că, pentru a fi proporțională, o despăgubire trebuie să îndeplinească două condiții care impun, pe de o parte, calcularea cuantumului care trebuie plătit în funcție de cheltuielile efectuate de angajator în vederea formării jucătorului și, pe de altă parte, luarea în considerare a măsurii în care angajatorul a putut profita de această formare, precum și a perioadei în care a putut beneficia de aceasta.

Aprecierea Curții

Cu privire la existența unei restricții privind libera circulație a lucrătorilor

27 În primul rând, trebuie amintit că, având în vedere obiectivele Uniunii Europene, exercitarea activităților sportive intră în domeniul de aplicare al dreptului Uniunii, în măsura în care constituie o activitate economică (a se vedea în special Hotărârea Bosman, citată anterior, punctul 73, precum și Hotărârea din 18 iulie 2006, Meca-Medina și Majcen/Comisia, C-519/04 P, Rec., p. I-6991, punctul 22).

28 Astfel, atunci când o activitate sportivă are caracterul unei activități salariate sau al unei prestații de servicii remunerate – ceea ce se verifică în situația sportivilor semiprofesioniști sau profesioniști –, aceasta intră, mai exact, în domeniul de aplicare al articolului 45 TFUE și următoarele sau al articolului 56 TFUE și următoarele (a se

vedea în special Hotărârea Meca-Medina și Majcen/Comisia, citată anterior, punctul 23, precum și jurisprudența citată).

29 În speță, este cert că activitatea salariată a domnului Bernard intră în domeniul de aplicare al articolului 45 TFUE.

30 În continuare, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, articolul 45 TFUE nu reglementează numai acțiunea autorităților publice, ci este aplicabil în egală măsură normelor de altă natură care vizează reglementarea, în mod colectiv, a muncii salariate (a se vedea Hotărârea Bosman, citată anterior, punctul 82 și jurisprudența citată).

31 Întrucât condițiile de muncă sunt reglementate în diferitele state membre atât prin intermediul dispozițiilor de natură legislativă sau administrativă, cât și prin intermediul unor convenții colective și al altor acte încheiate sau adoptate de persoane private, o limitare a interdicțiilor prevăzute la articolul 45 TFUE la actele autorității publice ar risca să creeze inegalități în ceea ce privește aplicarea acestuia (a se vedea Hotărârea Bosman, citată anterior, punctul 84).

32 Din cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare reiese că, în speță, carta prezintă caracterul unei convenții colective naționale, astfel încât intră în domeniul de aplicare al articolului 45 TFUE.

33 În sfârșit, în ceea ce privește întrebarea dacă o reglementare națională precum cea în cauză în acțiunea principală constituie o restricție în sensul articolului 45 TFUE, trebuie amintit că ansamblul dispozițiilor din Tratatul FUE referitoare la libera

circulație a persoanelor urmărește facilitarea exercitării de activități profesionale de orice natură de către resortisanții statelor membre pe teritoriul Uniunii și se opune măsurilor care i-ar putea defavoriza atunci când doresc să exercite o activitate economică pe teritoriul unui alt stat membru (a se vedea în special Hotărârea Bosman, citată anterior, punctul 94, Hotărârea din 17 martie 2005, Kranemann, C-109/04, Rec., p. I-2421, punctul 25, și Hotărârea din 11 ianuarie 2007, ITC, C-208/05, Rep., p. I-181, punctul 31).

34 Prevederile naționale care împiedică sau descurajează un lucrător resortisant al unui stat membru să își părăsească statul de origine pentru a-și exercita dreptul la liberă circulație constituie, prin urmare, restricții privind această libertate, chiar dacă acestea se aplică indiferent de cetățenia lucrătorilor în cauză (a se vedea în special Hotărârile citate anterior Bosman, punctul 96, Kranemann, punctul 26, și ITC, punctul 33).

35 Se impune constatarea că un sistem precum cel în cauză în acțiunea principală, potrivit căruia un jucător „speranță", la încheierea perioadei sale de formare, este obligat să încheie, sub sancțiunea plății de daune interese, primul său contract de jucător profesionist cu clubul care l-a format, poate descuraja acest jucător să își exercite dreptul la liberă circulație.

36 Deși este adevărat, astfel cum arată Olympique Lyonnais, că un astfel de sistem nu împiedică în mod formal acest jucător să semneze un contract de jucător profesionist cu un club din alt stat membru, acesta face totuși mai puțin atractivă exercitarea dreptului menționat.

37 Prin urmare, sistemul menționat constituie o restricție privind libera circulație a lucrătorilor garantată în interiorul Uniunii în temeiul articolului 45 TFUE.

Cu privire la justificarea restricției privind libera circulație a lucrătorilor

38 O măsură care împiedică libera circulație a lucrătorilor nu poate fi admisă decât dacă urmărește un obiectiv legitim compatibil cu tratatul și dacă este justificată de motive imperative de interes general. Dar, în acest caz, în plus, ar trebui ca punerea în aplicare a unei astfel de măsuri să fie de natură să asigure realizarea obiectivului în cauză și să nu depășească ceea ce este necesar pentru a atinge acest obiectiv (a se vedea în special Hotărârea din 31 martie 1993, Kraus, C-19/92, Rec., p. I-1663, punctul 32, precum și Hotărârile citate anterior Bosman, punctul 104, Kranemann, punctul 33, și ITC, punctul 37).

39 Cu privire la sportul profesionist, Curtea a avut deja ocazia să constate că, având în vedere importanța socială considerabilă pe care activitatea sportivă și, în special, fotbalul o au în cadrul Uniunii, este necesar să se admită ca fiind legitim obiectivul care constă în încurajarea recrutării și a formării tinerilor jucători (a se vedea Hotărârea Bosman, citată anterior, punctul 106).

40 Pentru a examina dacă un sistem care restrânge dreptul la libera circulație al acestor jucători este apt să garanteze realizarea obiectivului menționat și nu depășește ceea ce este necesar pentru atingerea acestuia, trebuie să se țină seama, astfel cum a arătat avocatul general la punctele 30 și 47 din concluziile prezentate, de caracteristicile specifice ale sportului în general și ale fotbalului în particular, precum și de funcția socială și educativă a acestora din urmă. În plus, pertinența acestor elemente este confirmată de menționarea lor în cadrul articolului 165 alineatul (1) al doilea paragraf TFUE.

41 În această privință, este necesar să se admită că, astfel cum a hotărât deja Curtea, perspectiva de a percepe compensații de formare este de natură a încuraja cluburile de fotbal să caute talente și să asigure formarea tinerilor jucători (a se vedea Hotărârea Bosman, citată anterior, punctul 108).

42 Astfel, profitul obținut din investițiile realizate în acest sens de cluburile formatoare se caracterizează prin natura sa aleatorie, dat fiind că aceste cluburi suportă investițiile aferente tuturor tinerilor jucători pe care îi recrutează și îi formează, uneori în decursul mai multor ani, în timp ce numai o parte dintre acești jucători efectuează, la încheierea formării lor, o carieră profesionistă fie în cadrul clubului formator, fie în alt club (a se vedea în acest sens Hotărârea Bosman, citată anterior, punctul 109).

43 Pe de altă parte, cheltuielile ocazionate de formarea tinerilor jucători nu sunt compensate, de regulă, decât parțial de beneficiile pe care clubul de formare le poate obține, în perioada de formare, ca urmare a activității acestor jucători.

44 În aceste condiții, cluburile formatoare ar putea fi descurajate să investească în formarea tinerilor jucători dacă nu ar putea obține rambursarea sumelor cheltuite în acest scop în cazul în care un jucător încheie, la finalul formării sale, un contract de jucător profesionist cu un alt club. Aceasta este mai ales situația cluburilor formatoare mici, ale căror investiții realizate pe plan local pentru recrutarea și formarea tinerilor jucători prezintă o importanță considerabilă pentru îndeplinirea funcției sociale și educative a sportului.

45 Rezultă că un sistem care prevede plata unei compensații de formare în cazul în care un tânăr jucător semnează, la încheierea formării sale, un contract de jucător profesionist cu un alt club decât cel care l-a format poate fi justificat, în principiu, de obiectivul care constă în încurajarea recrutării și a formării unor tineri jucători. Cu toate acestea, un astfel de sistem trebuie să fie efectiv apt să atingă obiectivul menționat și să fie proporțional în raport cu acesta din urmă, ținând seama de costurile suportate de cluburi pentru formarea atât a viitorilor jucători profesioniști, cât și a celor care nu vor deveni niciodată profesioniști (a se vedea în acest sens Hotărârea Bosman, citată anterior, punctul 109).

46 În ceea ce privește un sistem precum cel în cauză în acțiunea principală, din cuprinsul punctelor 4 și 6 din prezenta hotărâre reiese că acesta nu se caracteriza prin plata către clubul formator a unei compensații de formare, ci prin plata unor daune interese

care îi puteau fi solicitate jucătorului respectiv ca urmare a încălcării angajamentelor sale contractuale, daune interese al căror cuantum era independent de costurile reale de formare suportate de clubul menționat.

47 Astfel, după cum a arătat guvernul francez, în temeiul articolului L. 122-3-8 din Codul muncii francez, aceste daune interese nu erau calculate în raport cu costurile de formare pe care le suportase clubul formator, ci având în vedere totalitatea prejudiciului suferit de acest club. În plus, astfel cum a arătat Newcastle UFC, cuantumul acestui prejudiciu era stabilit pe baza unei evaluări întemeiate pe criterii care nu erau precizate în avans.

48 În aceste condiții, perspectiva de a primi astfel de daune interese depășea ceea ce era necesar pentru a încuraja recrutarea și formarea tinerilor jucători, precum și pentru finanțarea acestor activități.

49 Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, trebuie să se răspundă la întrebările adresate că articolul 45 TFUE nu se opune unui sistem care, în scopul realizării obiectivului de a încuraja recrutarea și formarea tinerilor jucători, garantează despăgubirea clubului formator în cazul în care un tânăr jucător semnează, la încheierea perioadei sale de formare, un contract de jucător profesionist cu un club din alt stat membru, cu condiția ca acest sistem să fie apt să garanteze realizarea obiectivului menționat și să nu depășească ceea ce este necesar pentru atingerea acestui obiectiv.

50 Nu este necesar, pentru garantarea realizării obiectivului menționat, un sistem, precum cel în cauză în acțiunea principală, potrivit căruia un jucător „speranță", care semnează, la încheierea perioadei sale de formare, un contract de jucător profesionist

cu un club din alt stat membru, poate fi obligat la plata unor daune interese al căror cuantum nu are legătură cu costurile reale de formare.

Cu privire la cheltuielile de judecată

51 Întrucât, în privința părților din acțiunea principală, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară:

Articolul 45 TFUE nu se opune unui sistem care, în scopul realizării obiectivului de a încuraja recrutarea și formarea tinerilor jucători, garantează despăgubirea clubului formator în cazul în care un tânăr jucător semnează, la încheierea perioadei sale de formare, un contract de jucător profesionist cu un club din alt stat membru, cu condiția ca acest sistem să fie apt să garanteze realizarea obiectivului menționat și să nu depășească ceea ce este necesar pentru atingerea acestui obiectiv.

Nu este necesar, pentru garantarea realizării obiectivului menționat, un sistem, precum cel în cauză în acțiunea principală, potrivit căruia un jucător „speranță", care semnează, la încheierea perioadei sale de formare, un contract de jucător

profesionist cu un club din alt stat membru, poate fi obligat la plata unor daune interese al căror cuantum nu are legătură cu costurile reale de formare.

Semnături